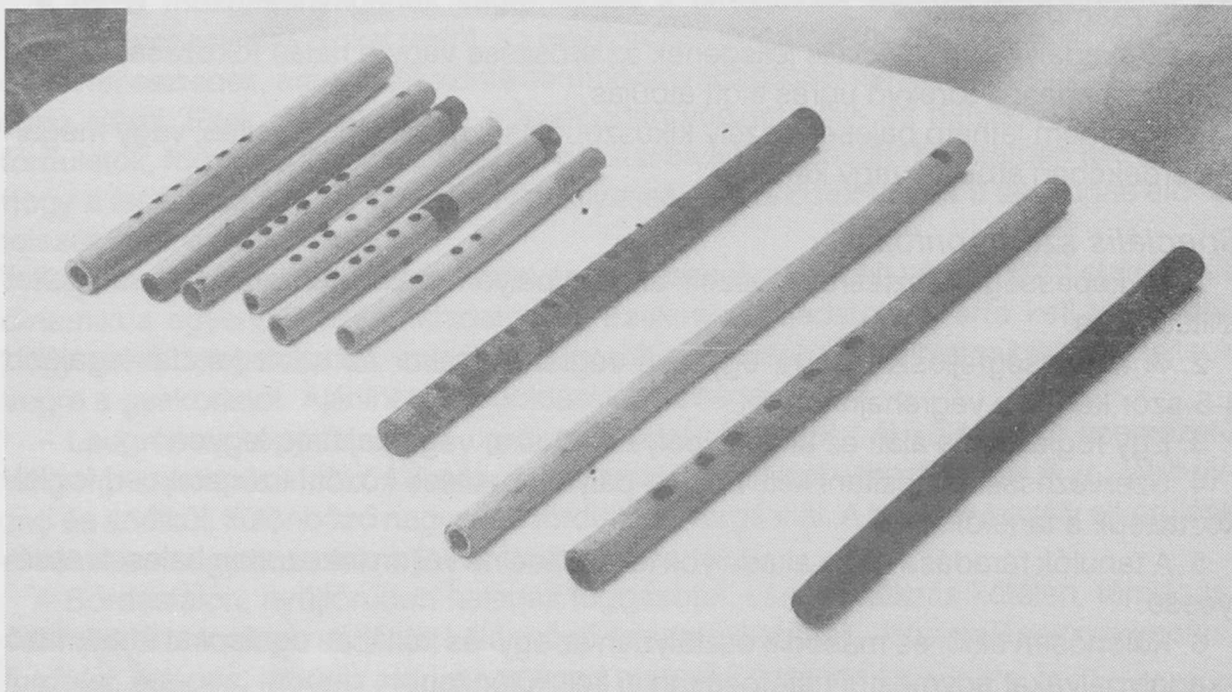

Természetes anyagokból készült hangszerek

CSIRMAZ MÁTYÁS

Pásztorfurulya:

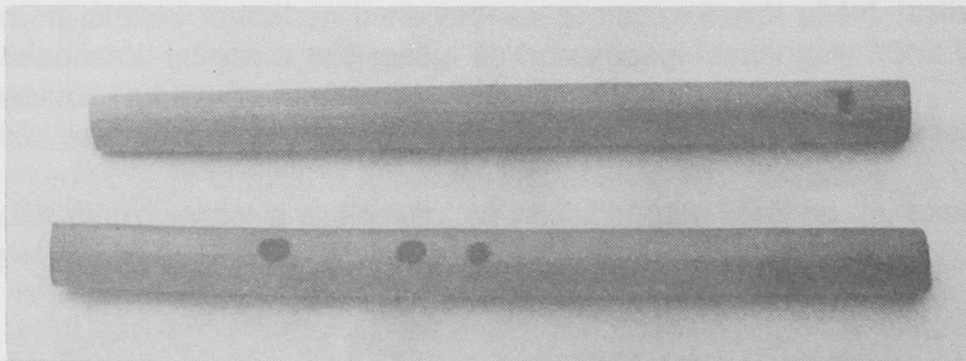

Pásztorfurulyának a hatlyukú, végénfúvós, dugós hangszert nevezzük, amelyet a magyar pásztorok *dúr (dó, re, mi, fá, szó, lá, ti)*, vagy *mixolid (szó, lá, ti, dó, re, mi, fá)* hangsorúra készítettek.

A pásztorfurulya alaphangja igen sokféle lehet, ezért a fokozatokban szereplő leírásoknál, rajzoknál nem szerepeltetem a hangok abszolút (abc) neveit.

A hangszer hangterjedelme a végleges (6 lyukú) változatnál 2-2 és fél oktáv. A módosított hangokat a hangképzőnyílás félig történő fedésével, illetve villafozással szolgáltathatjuk meg.

1. fokozat

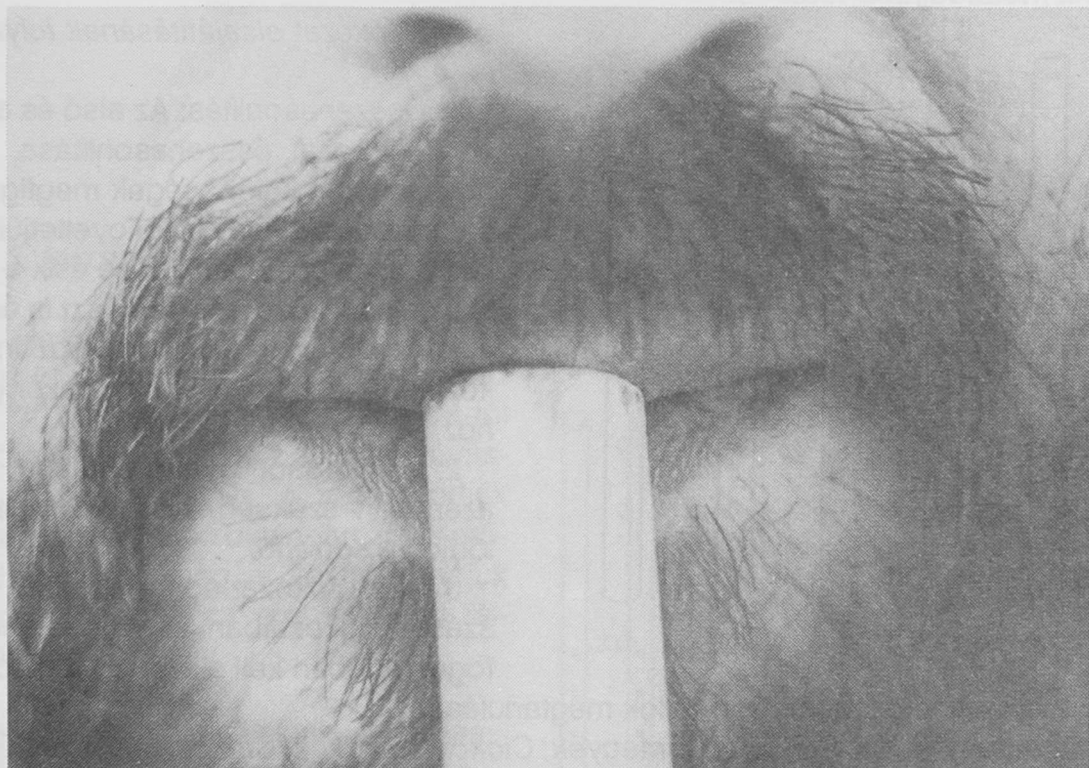
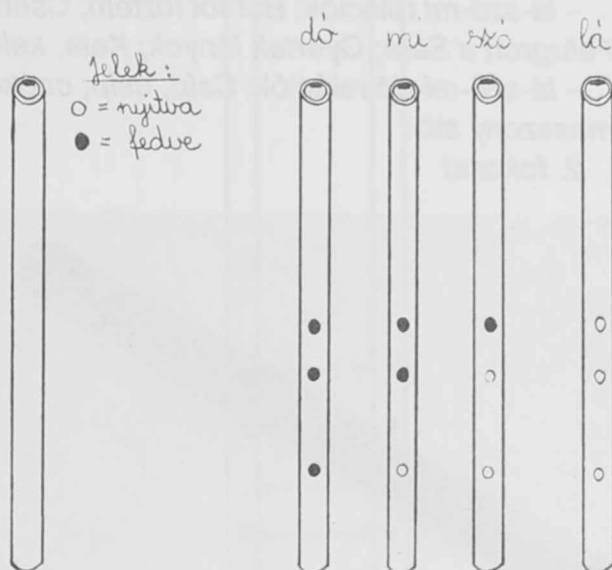
A hangszeren három lyukat találunk kialakítva. A tanuló először tetszőleges ujjrenddel fogja be a hangnyílásokat. A szó és a lá hangot mindig a balkéz valamelyik két ujjával, a mi hangot pedig a jobbkez tetszőleges (gyűrűs, középső, mutató) ujjával fedi. Ez a gyári fúvós, illetve a blockflöte típusú hangszerekhez történő ujjrend-szoktatást jelenti.

Parasztfurulyásoknál nem volt szabály, hogy hogyan fogják a furulyát játék közben.

Az első fokozatban négy hanggal dolgozunk: *dó-mi-szó-lá* hangokkal.

Az 1. fokozat elsajátításának folyamata:

1. A légzéstechnika kialakítása, léngzőgyakorlatok.
2. Mindkét kéz hüvelykujjával alulról megtámasztjuk a hangszeret.
3. Szánkát a fadugóval zárt cső végéhez helyezük, úgy hogy ajkunkat a nyílásra illesztjük (nem kapjuk be a cső végét). A befújt levegő a fadugó melletti keskeny nyíláson át áramlik a szélhasítónyílás éles peremének.
4. A megszólaltatás gyakorlása, indítás *tű* hangzóval, az egyenletes erősségű fúvás egy hangon, a hanglyukak nyitva tartásával.

Hangszer helyes tartása.

5. A hanglyukak felülről történő befedése egyesével (*lá-szó-mi-dó*), s megszólaltatása.

Fokozatos erősségű fúvás a *dó-mi-szó-lá* hangsorban.

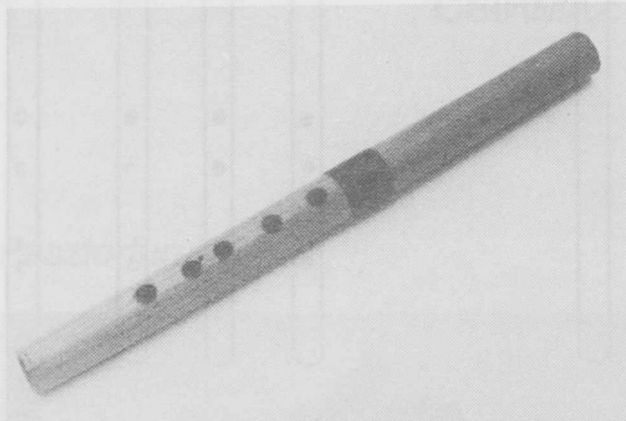
6. A dalok megtanulása:

– *szó-mi* relációk: *Cicukám, kelj fel; Cserebere fogadom; Csiga-biga; Én kis kertem; Fussunk, szaladjunk; Hinta, Katica; Keress kopó; Kis hurka; Szólj síp; Zsipp-zsupp* stb.

– lá-szó-mi relációk: *Borsót főztem; Csett Pápára; Egy taliga kosár; Fehér liliomszál; Felugrott a Sára; Gyertek lányok; Kele, kele; Kis kacsa fürdik; Vágok, vágok fát* stb.

– lá-szó-mi-dó relációk: *Csíp, csíp, csóka; Recse, recse pogácsa; Sika, sika komámasszony* stb.

2. fokozat

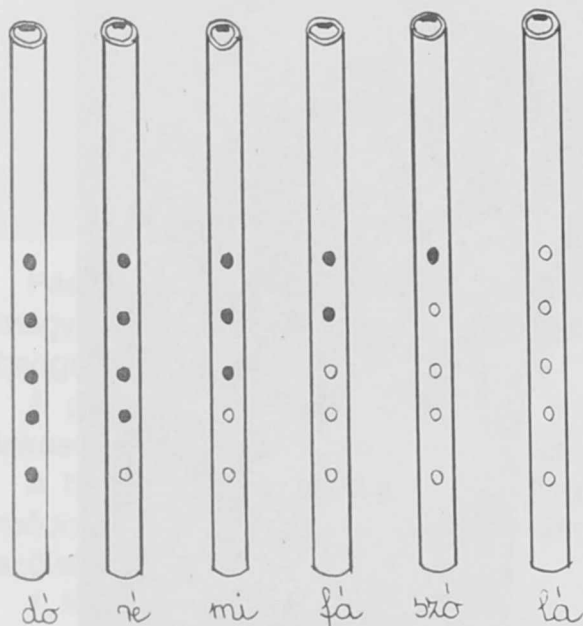
A dó-mi-szó-lá kiegészül a ré-vel és a fá-val. A fá hang megtanítása ellen csak az az egy tényező szól, hogy félhangképző. A lokiga és a rendelkezésre álló dalanyagok, valamint a gyerekeknek azon képessége, hogy minden gond nélkül képesek elsajátítani, maga után vonja azt a lehetőséget, hogy előbb megtanítsuk őket rá, mint eddig szokásban volt.

Hat hanggal dolgozunk: *dó-ré-mi-fá-szó-lá* hangokkal.

Jobb kezünk gyűrűs ujjá a legelső (ré), középső ujjá alulról a második (mi), mutatóujja pedig alulról a harmadik hangképző nyílást (fá) fedi.

Bal kezünk gyűrűs ujjá a 4. (szó), középső ujjá pedig az 5. (lá) hangképző nyílást fedi le.

Ezzel a 6 lyukú pásztorfurulya végleges fogásmódját sajátíthatjuk el a tanulókkal (a 6., ti hangnyílás hiányzik még, melyet a harmadik fokozatban alakítunk ki, s bal kezünk mutatóujjával fedünk).

A 2. fokozat elsajátításának folyamata:

1. Összehasonlítás: Az első és a második fokozat összehasonlítása, azonoságok és különbségek megfigyelése, megbeszélése. Megfigyeltetjük velük, hogy a dó és a mi közé esik a ré, a szó és a mi közé a fá. Még azt is észrevehetjük, hogy a fá hangképzőnyílás közelebb van a mi hangképzőnyíláshoz.

2. A hangsor gyakoroltatása. Erre azért van szükség, hogy automatizálódjon a sorrend.

3. Az 1. fokozat során tanultak eljátszása 2. fokozatban. Lényeges, mert új fogásmódban kell eljátszani a dalokat.

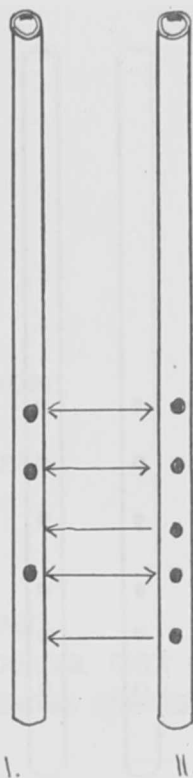
4. Az új relációkat tartalmazó dalok megtanulása.

– mi-ré-dó relációk: *Bújj, bújj, itt megyek; Cickom, mackók; Cin, cin, kis egér; Gólya bácsi, gólya; Haj, jó menő; Hej, Vajdáné; Héja, héja; Hosszú szárú galuska; Lipem-lopom a szőlőt; Széles a Tisza.*

– szó-mi-ré-dó: *A Győri Györgynek; Egyél libám; Elvesztettem zsebkendőmet; Hej a sályi piacon; Hej gerenda, gerenda; Katalinka szállj el; Sardó jöjj el; Ti csak esztek, isztok; Jön a kocsi.*

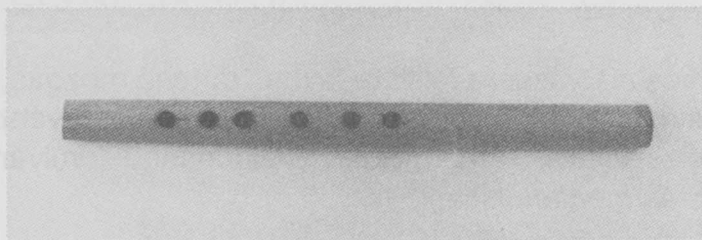
– lá-szó-fá-mi-ré-dó: *Mért küldött az új asszony?; Tekeredik a kígyó; Dobi, dobi hátát; Esik az eső; Hull a pelyhes; Körtéfa; Méz, méz, méz; A part alatt; Főzünk, főzünk.*

A 333 olvasógyakorlatot is fel lehet használni e relációk tanításában, valamint *Béres: Furulyaiskola* című kiadványát.

3. fokozat

A 2. fokozat kiegészül még egy hangképző nyílással, a *ti-vel*. Ezzel eljutottunk a pásztorfurulya végleges, 6 lyukú formájához.

A 3. fokozat elsajátításának folyamata:

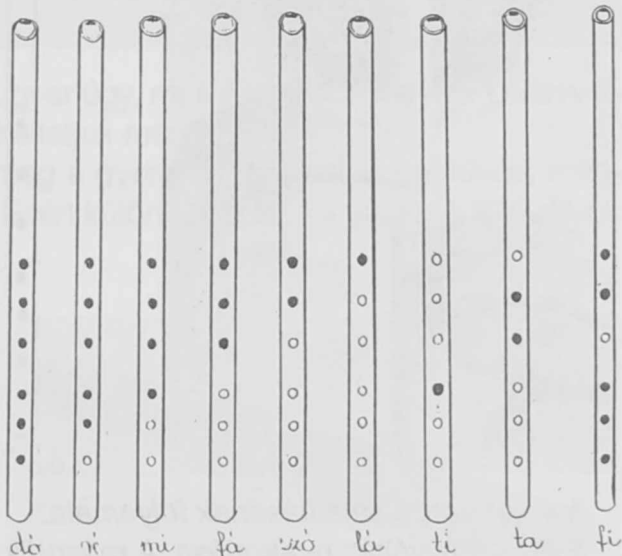
1. Összehasonlítás: Az 1. és a 2. fokozat összehasonlítása a 3. fokozattal.

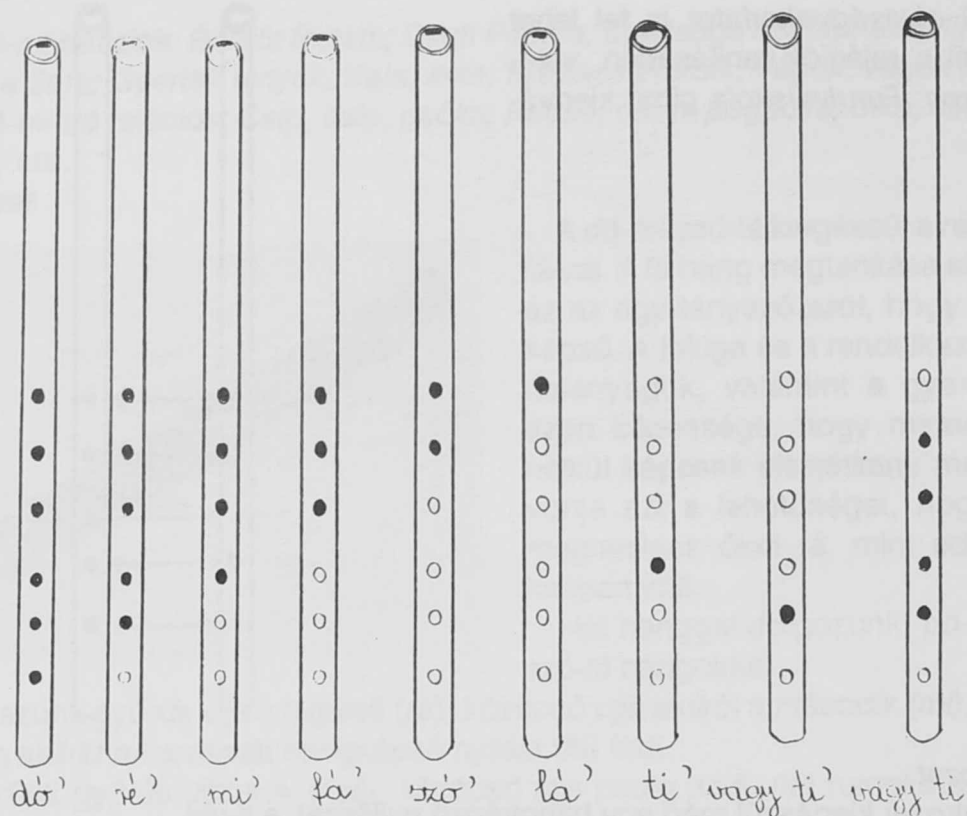
2. A hangsor gyakoroltatása *dó*-tól felső-*ré* ig. A felső *dó*-t és *ré*-t átfúvással szólaltatjuk meg. A fogásmódjuk ugyanaz, mint alsó oktávban, csak erősebben fújjuk meg, s így megkapjuk ugyanazt a hangot egy oktávval feljebb.

3. Ismétlés:

- a) Az 1. fokozat dalainak eljátszása;
- b) A 2. fokozat dalainak eljátszása.

4. Bővítés: Olyan dalok megtanítása, amelyek kibővülnek a *ti*, a felső *dó* és a felső *ré*-hangokkal: *Hopp Juliska*; *Volt nekem egy kecském*; *Kis kertemben uborka*; *Szélről legeljetek*; *Cickom*; *Csipkefa bimbója*; *Hej Jancsika*; *Két szál pünkösdrózsa*; *Úgy tetszik* stb.

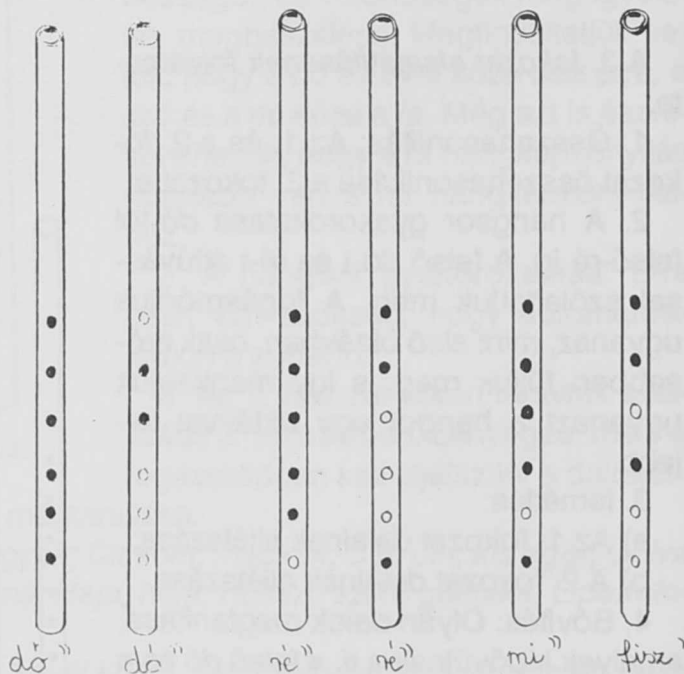
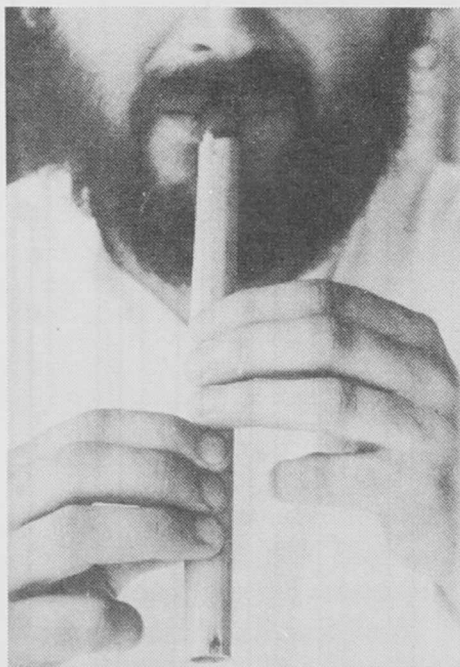

4. fokozat

Itt már nincs új hangképzőnyílás. A 3. fokozat által létrejött 6 lyukú pásztorfurulyát használjuk.

A 4. fokozat lényege átfúvással a felső oktávban történő mozgás, oktáv váltós dalok gyakorlása (első és második fúvásaerősség egy dalon belül), továbbá más dō-helyekben való játszás elsajátítása. (Amennyiben C-alaphangú furulyánk van, úgy F, ill. G-dó-ban történő játék megtanulása.)

A 4. fokozat elsajátításának folyamata:

1. Az oktáv váltás gyakorlása. A második fúvásaerősség gyakorlása.
2. Az 1. fokozat dalainak eljátszása felső oktávban.
3. A 2. fokozat dalainak eljátszása felső oktávban.
4. Az 1. és 2. fokozat dalainak megtanulása (C-alaphangú furulya esetén) F és

G-dóban:

- szó-mi relációk,
- lá-szó-mi relációk
- szó-mi-dó relációk
- lá-szó-mi-dó relációk
- mi-ré-dó relációk
- szó-mi-ré-dó relációk
- szó-fá-mi-ré-dó relációk
- lá-szó-fá-mi-ré-dó relációk

5. A 3. fokozat dalainak eljátszása más (F, G) dó-helyekben.

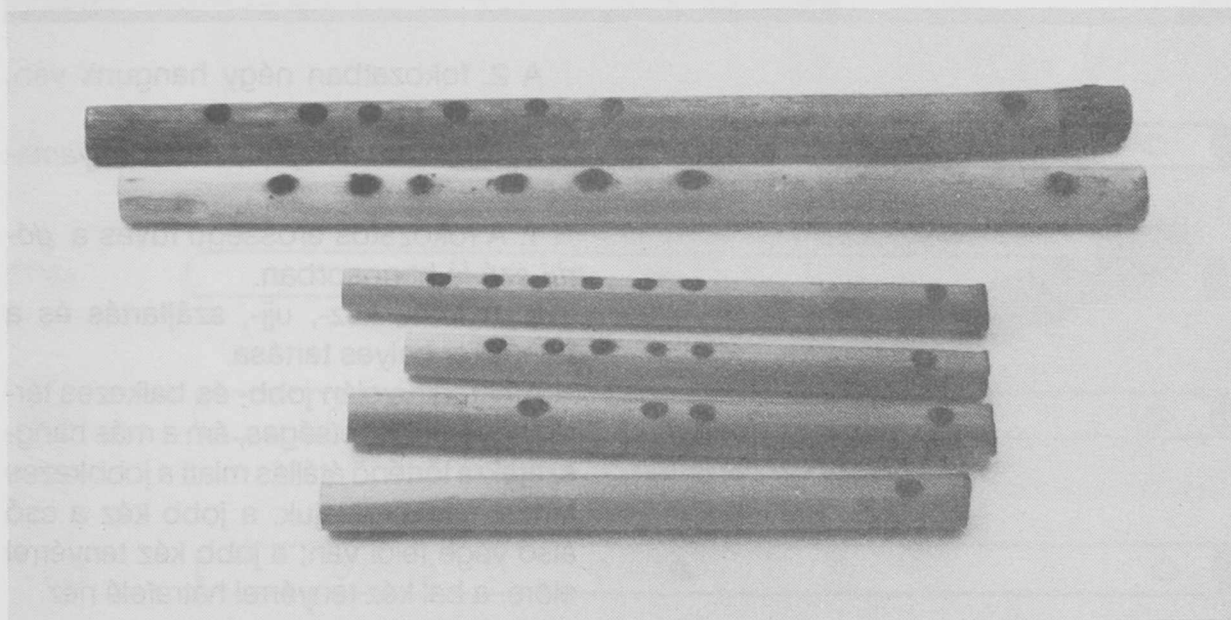
6. Hangsorok:

1 kereszt, 1 bé előjegyzésben való mozgás elsajátítása.

Harántfuvola

A nép között „oldalfúvós furulya”, „flóta” néven volt ismert.

A tanulás módszere, ugyanúgy fokozatokra van felosztva, mint a furulyánál. A fuvolának, mint hangszernek, a lényegéből adódóan vannak eltérései a furulyához képest.

A hangszeren 6 hangképző nyílás van, ugyanúgy, mint a pásztorfurulyán. Oktáváltás itt sincs. A felső oktávot átfúvással szólaltatjuk meg.

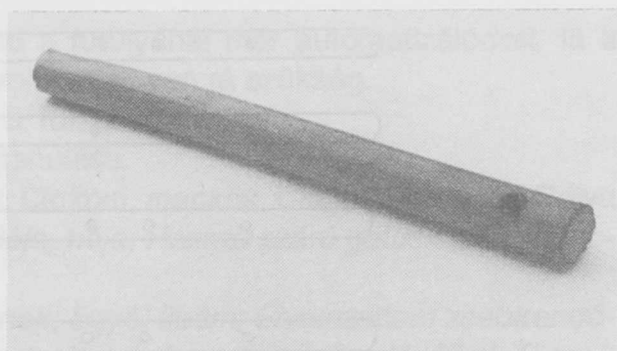
A harántfuvolán nehezebben tanulnak meg a gyerekek játszani a megfúvás, megszólaltatás nehezebb módjából adódóan. Ezért külön fokozatként vesszük a fúvolyuk kialakítását a csövön.

1. fokozat

Egy cső, amelyen csak a fúvolyuk van kialakítva. Ezen a csövön csak az alaphang és felhangjának megszólaltatását gyakoroljuk.

2. fokozat

A csövön három hangképzőnyílást találunk kialakítva. Ez a fokozat módszerét tekintve megfelel a furulya 1. fokozatának.

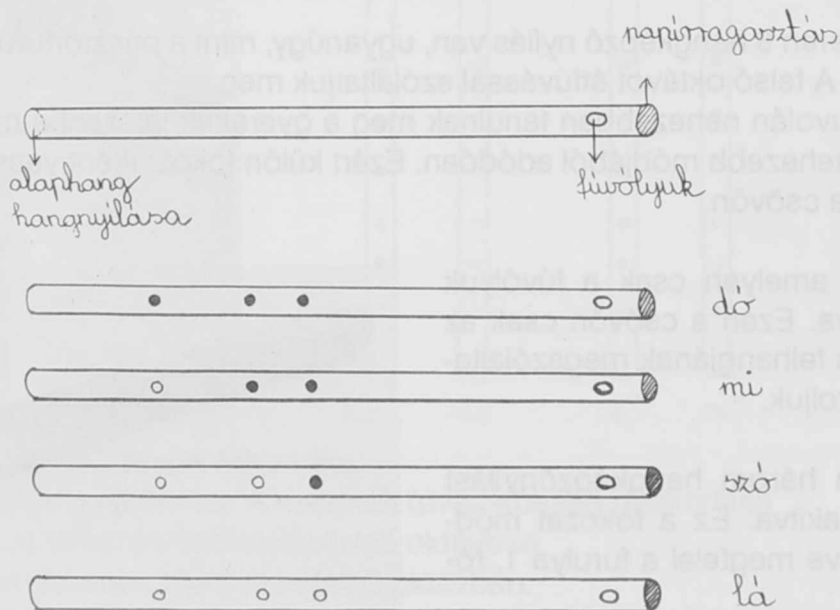
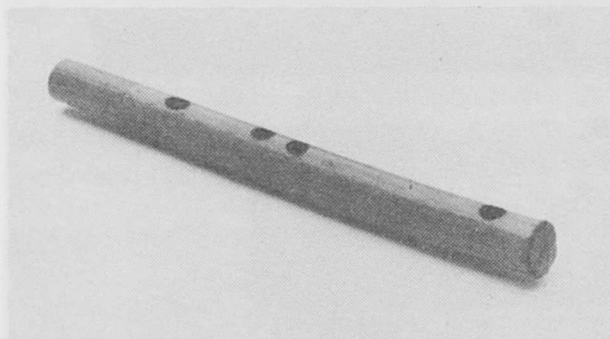
A 2. fokozatban négy hangunk van: *dó-mi-szó-lá*.

A 2. fokozat elsajátításának folyamata:

1. A fokozatos erősségű fúvás a *dó-mi-szó-lá* hangsorban.

2. A test-, kéz-, ujj-, szájtartás és a hangszer helyes tartása.

A harántfuvolán jobb- és balkezes tartás egyaránt lehetséges, ám a más hangszerekre történő átállás miatt a jobbkezes tartást gyakoroltatjuk: a jobb kéz a cső alsó vége felől van; a jobb kéz tenyérrel előre, a bal kéz tenyérrel hátrafelé néz.

3. Dalok tanulása:

– szó-mi relációk: *Cicukám, kelj fel; Cserebere fogadom; Csiga-biga; Én kis kertet; Fussunk, szaladjunk; Hinta, Katica; Keress, kopó; Kis hurka; Szólj síp; Zsipp-zsupp.*

– lá-szó-mi relációk: *Borsót főztem; Csett Pápára; Egy taliga kosár; Fehér liliomszál; Felugrott Sára; Gyertek lányok; Kele, kele; Kis kacsa fürdik; Vágok, vágok fát stb.*

– szó-mi-dó relációk: *Aki nem lép egyszerre; Éliás, Tóbiás; Mit mos?; Kör, kör, ki játszik?; Húzz, húzz engemet; Hőc, hőc, katona; Hinta-palinta; Ciróka, maróka stb.*

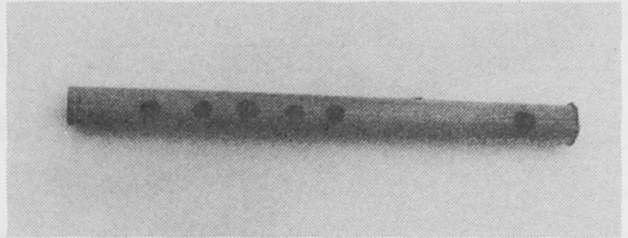
– lá-szó-mi-dó relációk: *Csip, csip, csóka; Recse, recse pogácsa; Sika, sika komámasszony stb.*

3. fokozat

A dó-mi-szó-lá kiegészül a ré-vel és a fá-val. Hat hanggal dolgozunk: dó-ré-mi-fá-szó-lá hangokkal.

Ez a fokozat módszerét tekintve megfelel a furulya 2. fokozatának.

A 3. fokozat elsajátításának folyamata:

dó

ré

mi

fá

szó

lá

1. A gyerekek az összehasonlítás során felfedezik ugyanazokat az azonosságokat, amelyeket a furulyánál már megfigyelttünk velük, az 1. és a 2. fokozat összehasonlítása során.

2. A hangsor gyakoroltatása. Az ujjrend a furulyánál már automatizálódott. Itt a kéztartás és a fúvás, fúvásereőség eltérő volta miatt van rá szükség.

3. A 2. fokozat során tanultak eljátszása 3. fokozatban.

4. Az új relációkat tartalmazó dalok megtanulása.

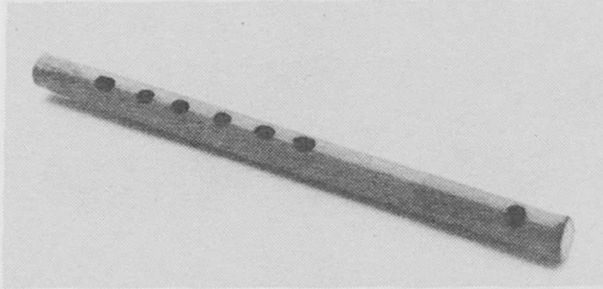
– mi-ré-dó relációk: *Bújj, bújj, itt megyek; Cickom, mackók; Cin, cin, kis egér; Gólya bácsi, gólya; Haj, jó nő; Hej, Vajdáné; Héja, héja; Hosszú szárú galuska; Lipem-lopom a szőlőt; Széles a Tisza.*

– szó-mi-ré-dó relációk: *A Győri Györgynek; Egyél libám; Elvesztettem zsebkendőmet; Hej a sályi piacon; Hej gerenda, gerenda; Katalinka szállj el; Sardó jöjj el; Ti csak*

esztek, isztok; Jön a kocsi stb.

– szó-fá-mi-ré-dó: Ennek a kislánynak; Én kicsike vagyok; Kerekecske dombocskaja; Komatálat hoztam; Lányok ülnek a toronyba; Koszorú; Tüzet viszek stb.

– lá-szó-fá-mi-ré-dó relációk: Mért küldött az új asszony; Tekeredik a kígyó; Dobi, dobi hátát; Esik az eső; Hull a pelyhes; Körtéfa; Méz, méz, méz; A part alatt; Fűzzük, fűzzük; Ég a gyertya, ég stb.

4. fokozat

A 3. fokozat kiegészítése a 6. hangképző nyílással, a *ti*-vel. Ezzel eljutottunk a népi harántfuvola végleges, 6 hangképző nyílásból álló formájához.

A 4. fokozat elsajátításának folyamata:

1. kéztartás a végleges változatban.

2. Összehasonlítás: Megfigyeljük, hogy a furulya végleges formájához hasonlítva, a fuvola végleges formája

mennyiben tér el és mennyiben hasonlít (sípszerkezet, hangnyílások).

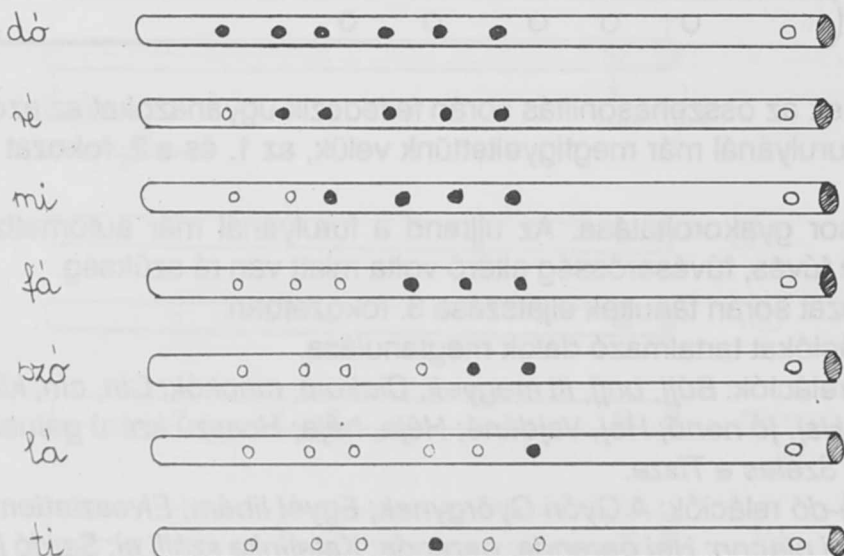
3. A hangsor gyakoroltatása *dó*-tól felső *ré*-ig. A felső *dó* és *ré* megszólaltatásával lép be az átfúvás.

4. Ismétlés:

a) A 2. fokozat dalainak eljátszása

b) A 3. fokozat dalainak eljátszása

5. Bővítés: Olyan dalok megtanítása, amelyek kibővülnek a *ti*, a felső *dó* és a felső *ré* hangokkal: *Hopp Juliska*; *Volt nekem egy kecském*; *Kis kertemben uborka*; *Szélről legeljetek*; *Cickom*; *Csipkefa bimbója*; *Hej Jancsika*; *Két szál pünkösdrózsa*; *Úgy tetszik* stb.

5. fokozat

Itt már nincs újabb hangképző nyílás. A 4. fokozat által létrejött 6 hangképző nyílásból álló fuvolát használjuk.

Az 5. fokozat lényege az átfúvás gyakorlása, felső oktávban, s más dó-helyekben való mozgás elsajátítása.

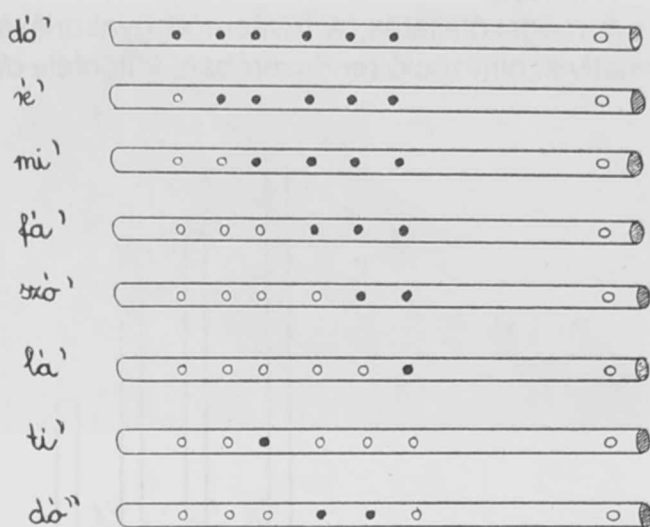
Az 5. fokozat elsajátításának folyamata:

1. Az átfúvás gyakorlása.
2. A 2. fokozat dalainak eljátszása felső oktávban.
3. A 3. fokozat dalainak eljátszása felső oktávban.
4. A 2. és 3. fokozat dalainak más dó-helyekbe (F, G) történő transzponálása:

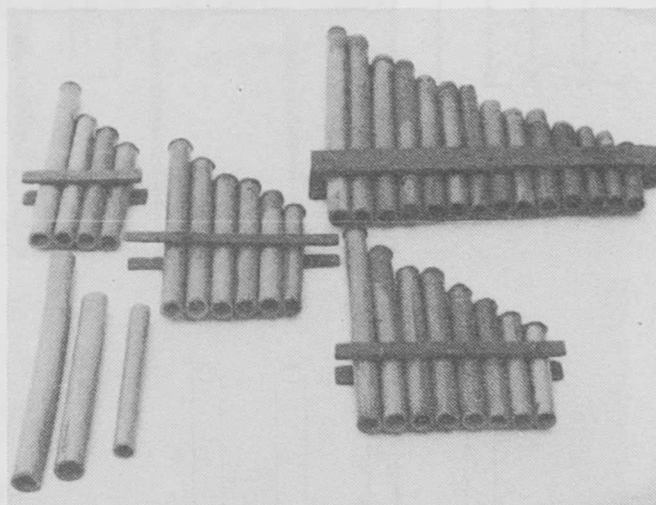
- szó-mi relációk,
- lá-szó-mi relációk,
- szó-mi-dó relációk,
- lá-szó-mi-dó relációk,
- mi-ré-dó relációk,
- szó-mi-ré-dó relációk,
- szó-fá-mi-ré-dó relációk,
- lá-szó-fá-mi-ré-dó relációk.

5. Hangsorok:

1 kereszt, 1 bé előjegyzésben történő mozgás elsajátítása.

Pánsíp

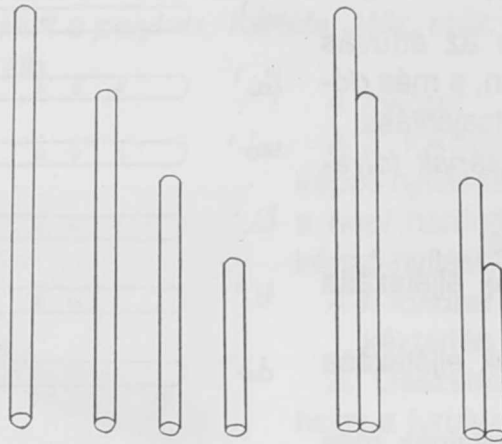

Görögországban pásztorhangszerként kb. i. e. 400 óta volt ismert Szürin néven. Innen terjedt el nyugatra, ahol népi hangszerként máig él. Magyarországon csak régebben és szórványosan előforduló gyermekjáték-változatáról tudunk.

A pánsíp több különböző hosszúságú cső összefűzése révén keletkezik. Megszóltatási módja ugyanazon az alapelven nyugszik, mint a harántfuvoláé: a levegőt közvetlenül a cső peremére (fuvolánál a hangszertest oldalán lévő lyuk peremére) fújjuk, s az éles peremnek ütköző levegő megrezeg.

1. fokozat

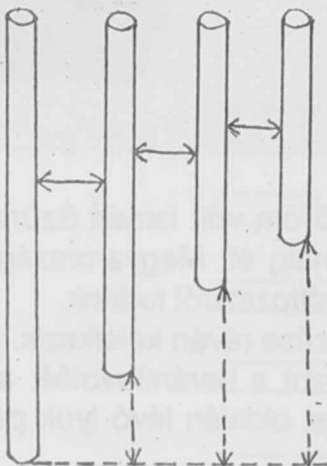
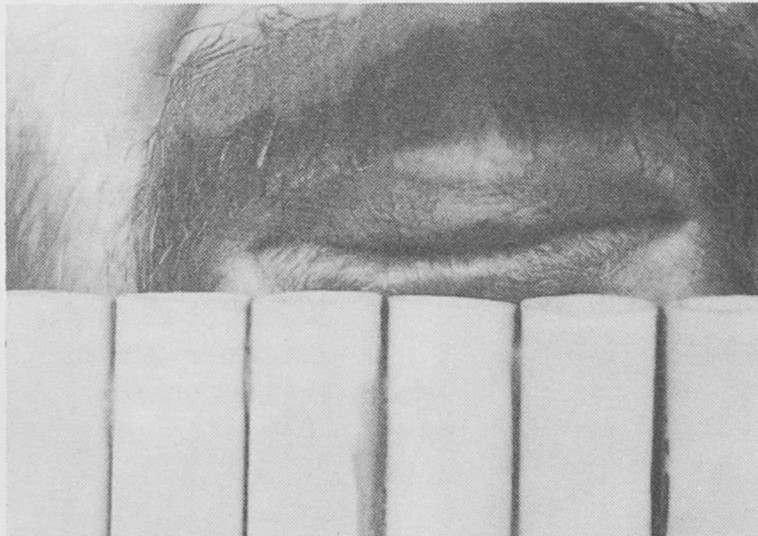
A megszólaltatás, a fúvástudás gyakorlása egyetlen, majd kettő darab csövön a relatív szolmizáció rendszerében, különféle dó-helyekben.

Ajánlatos a dó-mi-szó-lá hangolású csöveken külön-külön, majd párokba állított relációikon gyakorolni.

Az 1. fokozat elsajátításának folyamata:

1. A megszólaltatás gyakorlása.

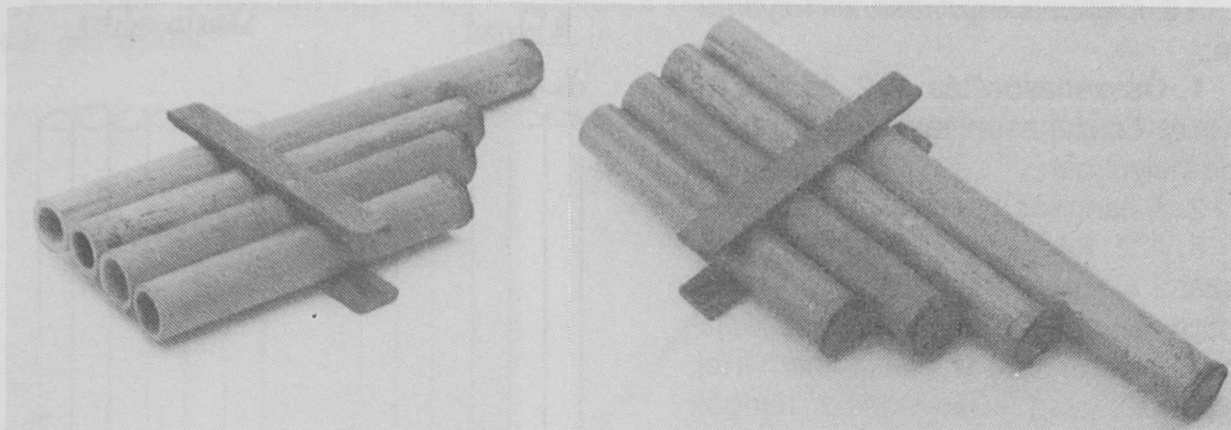
2. A helyes szájartás és a hangszer helyes tartása.

3. Összehasonlítás: A csövek méreteinek megfigyeltetése, hangjaiknak összehasonlítása (Mitől függ, hogy milyen hangot ad a cső?).

2. fokozat

Az 1. fokozat négy csövét összeragasztjuk, s így könnyen végig tudjuk játszani a hangsort.

Négy hanggal dolgozunk: dó-mi-szó-lá hangokkal.

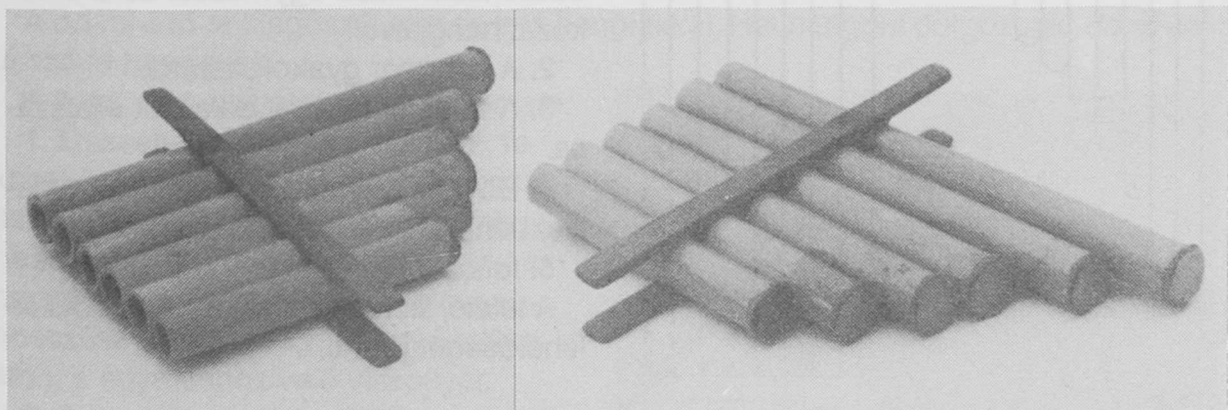
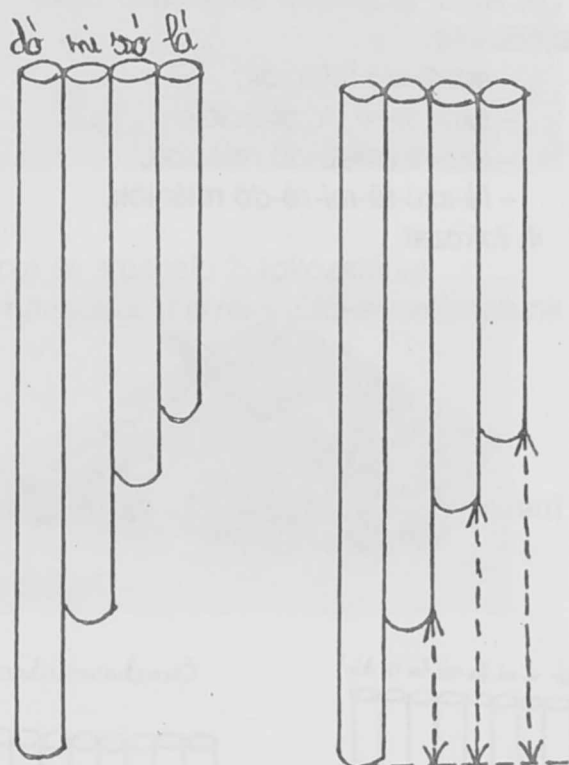
Ezt a fokozatot is elkészíthetjük a legkülönbözőbb dó-helyekben.

A pánsípnál minden hangnak külön csövet kell kialakítani. Ha több dó-helyben készítjük el, akkor több öt csőből összeállított hangszerünk lesz, s ez nagyon jó alkalmat ad arra, hogy a tanulókkal megfigyeltessük az összefüggéseket.

A 2. fokozat elsajátításának folyamata:

1. A hangsor gyakoroltatása.
2. Dalok megtanulása: A furulya 1., illetve a fuvola 2. fokozatának pánsípon való adaptálása:
 - szó-mi relációk,
 - lá-szó-mi relációk,
 - szó-mi-dó relációk,
 - lá-szó-mi-dó relációk.

3. fokozat

A dó-mi-szó-lá kiegészül a ré-vel és a fá-val. Hat, ezekre a hangokra hangolt, összeillesztett csövünk van.

A 3. fokozat elsajátításának folyamata:

1. Összehasonlítás: A 2. és a 3. fokozat összehasonlítása a különböző dó-helyekben.

2. A hangsor gyakoroltatása.

3. A 2. fokozat során tanultak eljátszása 3. fokozatban. Ez azért fontos, hogy a távolságok automatizálódjanak, mivel itt nem az ujjak, hanem a fej, száj mozgása a lényeges a hangok megfúvásában.

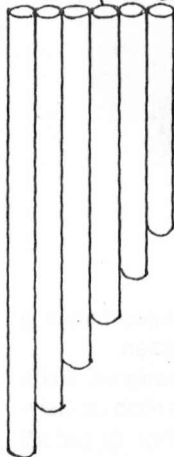
4. Az új relációkat tartalmazó dalok eljátszása:

- mi-ré-dó relációk,
- szó-mi-ré-dó relációk,
- szó-fá-mi-ré-dó relációk,
- lá-szó-fá-mi-ré-dó relációk.

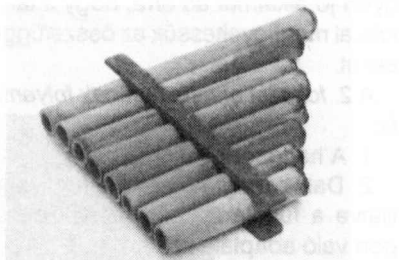
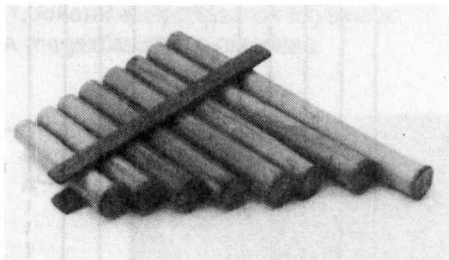
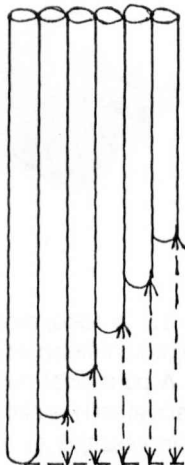
4. fokozat

III. Fokozat

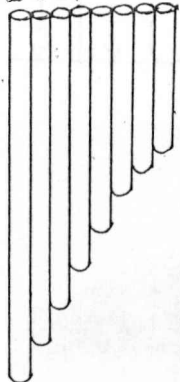
dó-ré-mi-fá-szó-lá

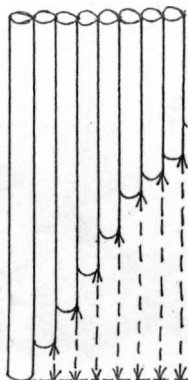
Összehasonlítás

dó ré mi fá szó lá ti dó'

Összehasonlítás

A 3. fokozat kiegészítése a ti és a felső dó hangokkal.

A 4. fokozat elsajátításának folyamata:

1. Összehasonlítás: Az új csövek összehasonlítása egymással és a 3. fokozat hangjaival.

2. A hangsor gyakoroltatása.

3. A 2. és 3. fokozat dalainak eljátszása.

4. Bővítés: olyan dalok tanítása, amelyekben a ti és a felső dó szerepel.

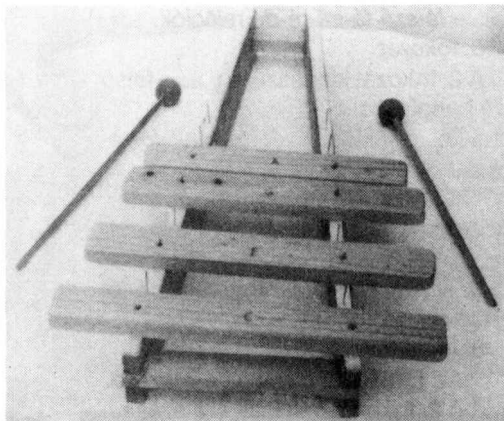
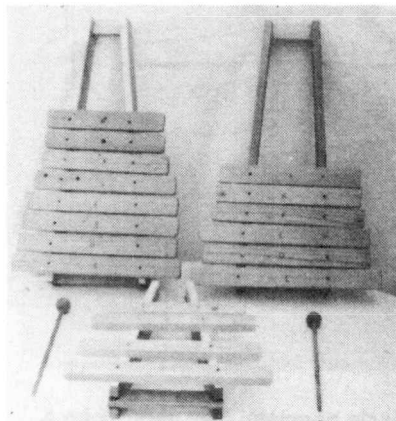
5. fokozat

A lefelé, illetve a felfelé történő bővítés lehetőségét jelenti.

Xilofon

A xilofon eredetileg szalmahengerekre erősített hangolt falapok sorozata. Magyar változata a facimbalom, mely nevét onnan kapta, hogy hangzórúdjainak skálabeosztása a közönséges húros cimbaloméval egyezik.

A tanulás módszere ugyanúgy fokozatokra van felosztva, mint a furulyánál, fuvolánál, pánsípnál.

1. Fokozat

Hangjait tekintve megfelel a furulya 1., a fuvola és a pánsíp 2. fokozatának.

A lábazon 4 hangfát találunk: *dó-mi-szó-lá* hangokat, melyeket ütővel szólaltatunk meg.

Az 1. fokozat elsajátításának folyamata:

1. A hangszer és a test helyes tartása.
2. Az ütő helyes fogása.
3. A hangfák ütővel történő megszólaltatása. Egy hangfán különböző egyszerű ritmusok eljátszása (| |, | variációk).

4. A hangsor (*dó-mi-szó-lá*) megszólaltatása ütővel.

5. A dalok megtanulása:

- *szó-mi* relációk,
- *lá-szó-mi* relációk,
- *szó-mi-dó* relációk,
- *lá-szó-mi-dó* relációk.

2. fokozat

A *dó-mi-szó-lá* kiegészül a *ré* és a *fá* hangfákkal. Hat hanggal dolgozunk: *dó-ré-mi-fá-szó-lá* hangokkal.

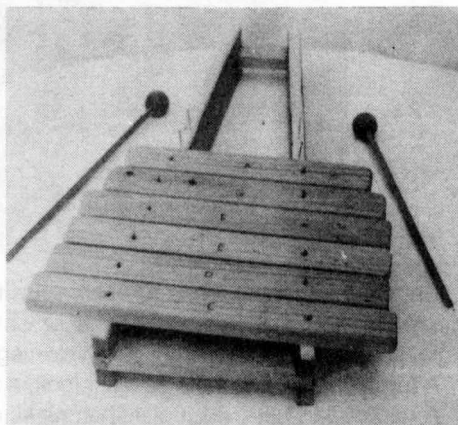
A 2. fokozat elsajátításának folyamata:

1. Összehasonlítás: Az 1. és a 2. fokozat összehasonlítása, azonosságok és különbségek megfigyelése, megbeszélése. Megfigyeltetjük velük a hangfák tulajdonságait (szélesség-hosszúság-magasság; könnyű-telített stb.), s egymáshoz való viszonyát.

2. A hangsor gyakoroltatása.

3. Az 1. fokozatban tanultak eljátszása 2. fokozatban. Lényeges, hogy a két hangfával történő kiegészítés ne zavarja meg a tanulókat.

4. Az új relációkat tartalmazó dalok megtanulása:

- *mi-ré-dó* relációk,
- *szó-mi-ré-dó* relációk,
- *szó-fá-mi-ré-dó* relációk,
- *lá-szó-fá-mi-ré-dó* relációk.

3. fokozat

A 2. fokozat kiegészül a *ti* és a felső *dó* hangfákkal.

A 3. fokozat elsajátításának folyamata:

1. Összehasonlítás: Az 1. és 2. fokozat összehasonlítása a 3. fokozattal.

2. A hangsor gyakoroltatása *dó*-tól felső *dó*-ig.

3. Ismétlés:

Az 1. fokozat dalainak eljátszása.

A 2. fokozat dalainak eljátszása.

4. Bővítés: Olyan dalok megtanítása, amelyek kibővülnek a *ti* és a felső *dó* hangokkal.

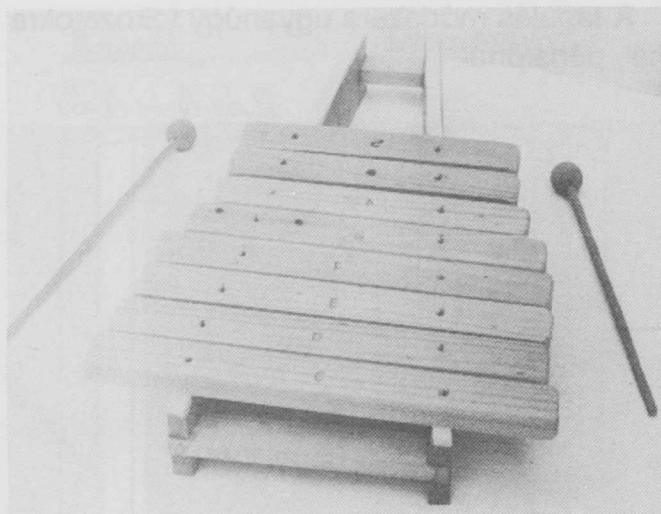
5. Kettő ütő használata:

a) Ritmusgyakorlatok 2 ütővel.

b) Kettő ütővel szekundok, tercek, kvintek stb. megszólaltatása; kísérő hanggal dallamok eljátszása.

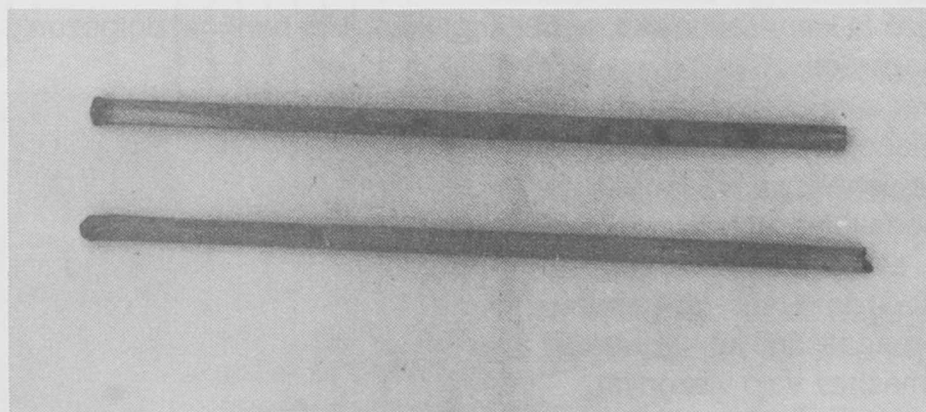
4. fokozat

A lefelé és a felfelé történő bővítés, továbbá félhangokkal történő kiegészítés lehetősége; a különféle *dó*-helyekben történő játszás.

Nádiduda

Nádból készült egyszerű nyelvű hangszer. Ezen a hangszeren 3-4. osztályban ajánlatos tanulni, mivel megfúvása erőteljesebben veszi igénybe a tüdőt, s a fiatalabbak ezért nehezen tudják megszólaltatni.

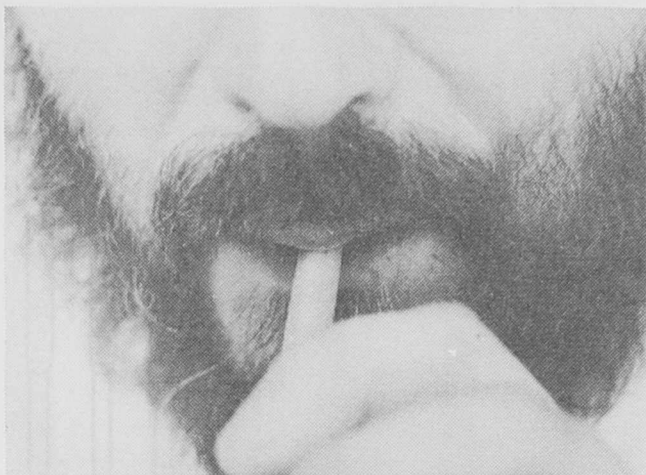
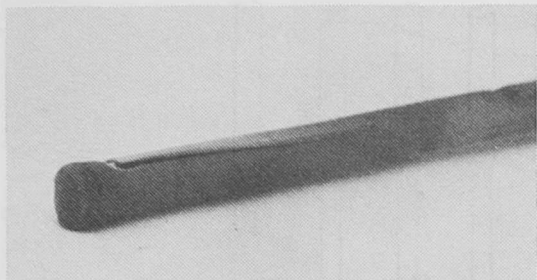

Ennél a hangszernél már nem érdemes fokozatokat kialakítani, mivel tanulásakor a gyerekek már rendelkeznek azokkal az ismeretekkel, készségekkel (furulya, harántfuvola, pánsíp mint előzmény), amelyek megkönnyítik a nádidudán való tanulást.

A furulya, fuvola, pánsíp az ajaksípok, a nádiduda a nyelvsípok családjába tartozik.

A nádidudán hét nyílást alakíthatunk ki. A hetedik nyílást a cső hátoldalára fúrjuk a hüvelykujj számára.

A nádidudán átfúásra nincs lehetőség, csak oktávnyi hangterjedelem szólaltatható meg rajta.

A nádidudán való játékmód elsajátításának folyamata:

1. A megszólaltatás gyakorlása: a szájüreg levegővel történő felfújása után olyan, mint egy tömlő. A szájüreg helyettesíti a dudánál oly jól ismert bőrtömlő szerepét.

A sípot olyan mélyen vesszük a szánkba, hogy a derékszögben behasított nádnyelvecske szabadon rezeghessen. A nyelvecske rezgés közben a ferde vágásfelületre csapódik.

A nyelvünk nem vesz részt a dallam frazírozásában. Csak pillanatnyi légzési szüneteket szabad tartani.

Tartott hang gyakorlása.

2. A hangsor gyakoroltatása: Először furulya-féle ujmozgással:

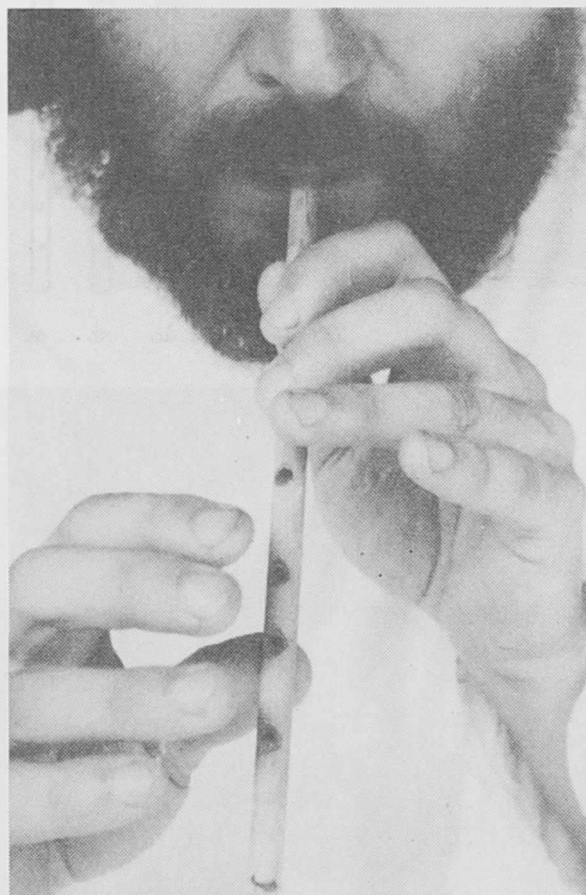
– A furulya 1. fokozatának megfelelő dalok megtanulása.

– a furulya 2. fokozatának megfelelő dalok megtanulása.

– Oktáv hangterjedelmű dalok megtanulása.

3. A hangsor gyakoroltatása: A dudára jellemző speciális hanglefogás megtanulása.

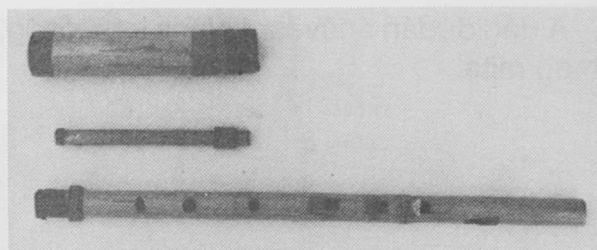
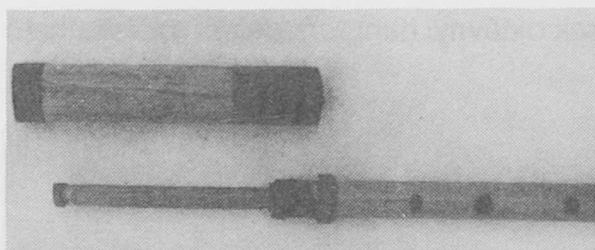
Az új fogásmóddal a 2. pontban említett dalok megtanulása.

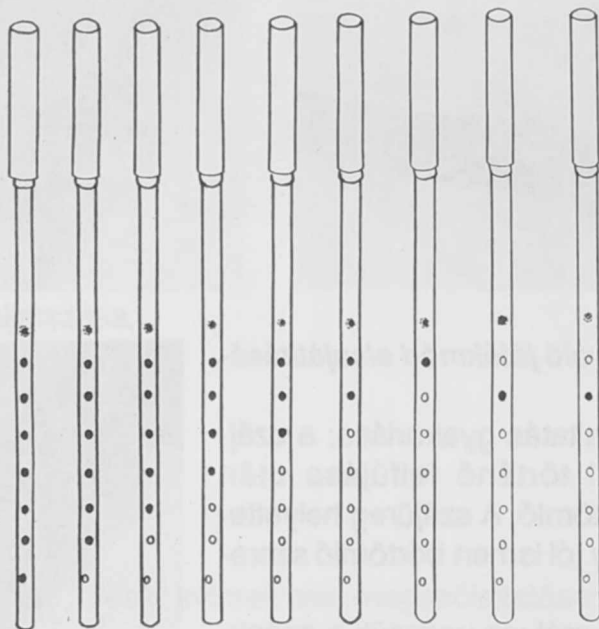
Nádsíp

A nádidudához hasonló hangszer, azzal a különbséggel, hogy a sípon sípfedő van, így nem kell azt mélyen a szánkba venni. A végén fújva szólaltatjuk meg, ezzel lehetővé téve a

lá-ti-dó'

dó ré ri mi fá szó lá ti dó'

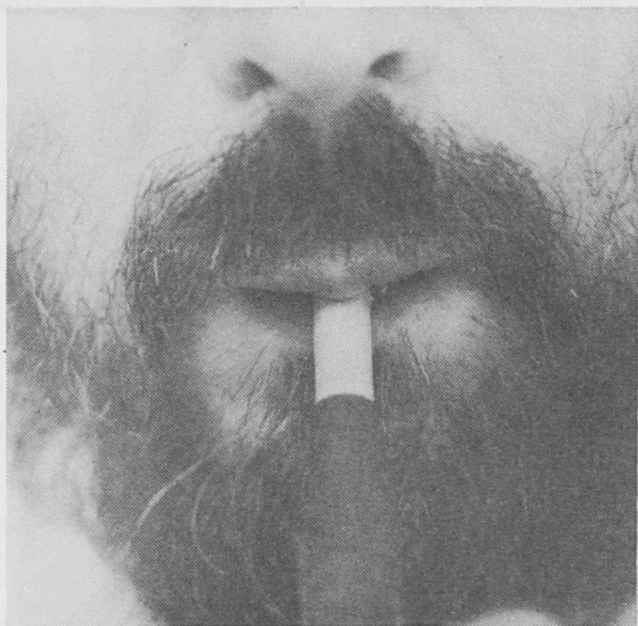
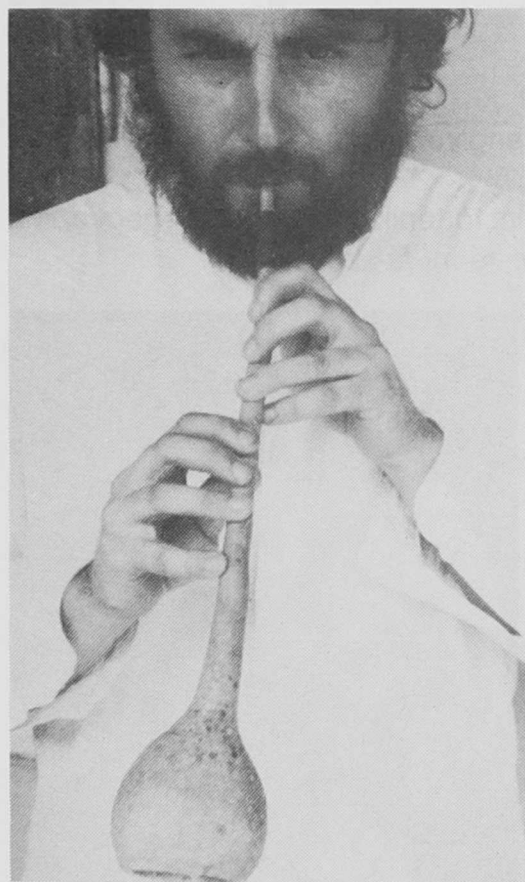
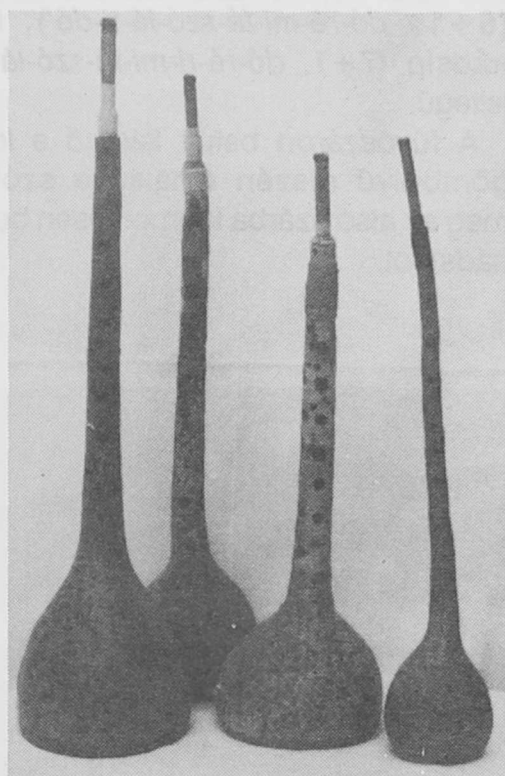

dudától eltérő megszólaltatási módot.

A nádídudától eltérően nem 7, hanem 8 hangképző nyílása van (7+1). A hangsor sem felel meg a nádídudáének: *dó-ré-ri-mi-fá-szó-lá-ti-dó'*.

Regössíp

A regössíp hangolása a nádsíp hangolásának megfelelően történik. A hanglyukak száma is megegyezik a nádsípon található számával (7+1). Hangsora: *dó-ré-ri-mi-*

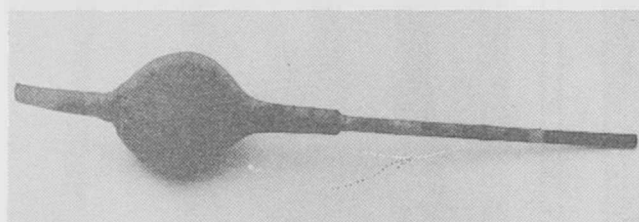
fá-szó-lá-ti-dó'. Fogásmódja is azonos.

A regössíp nem rendelkezik sípfedővel. Megszólaltatása a nádi dudánál leírtak szerint történik.

Lopótökduda

Megszólaltatása a nádsípnál leírtak szerint történik. Hangolása lehet nádiduda (6+1, *dó-ré-mi-fá-szó-lá-ti-dó'*), illetve nádsíp (7+1, *dó-ré-ri-mi-fá-szó-lá-ti-dó'*) jellegű.

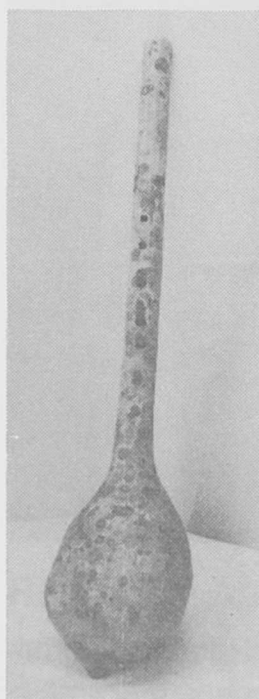
A fúvószáron befújt levegő a lopótök gömbölyű részén áthaladva szólaltatja meg az alsó szárbba légmentesen beépített nádsípot.

Lopótökfurulya

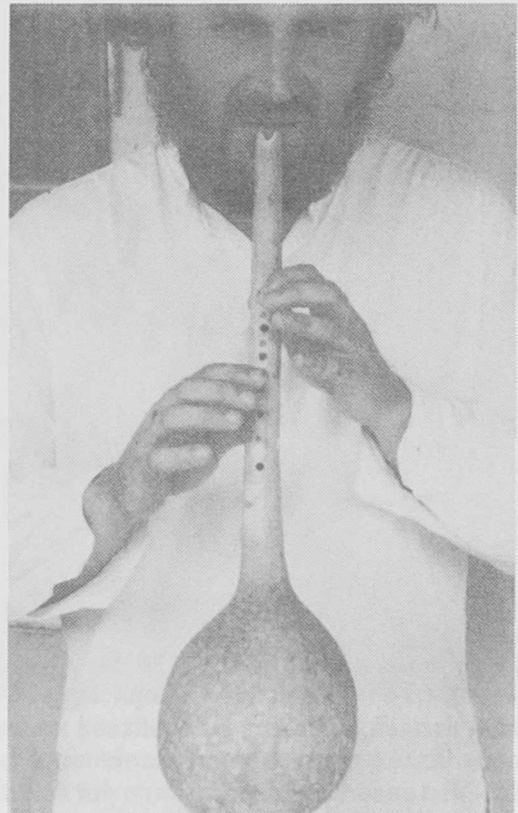
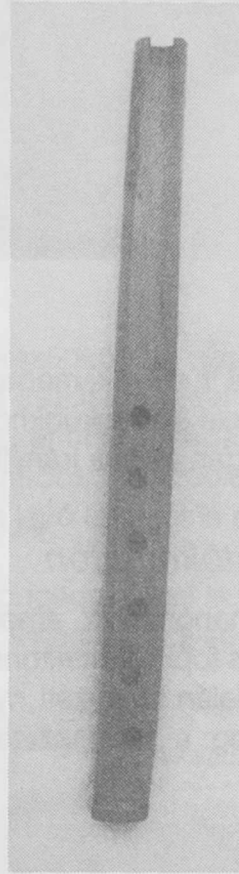
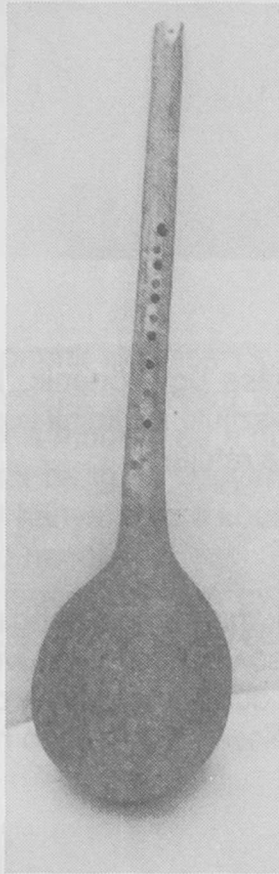
Hanglyukainak száma lehet a pásztorfurulya hanglyukainak számával egyező (6), de lehet 6+1, 7+1 is.

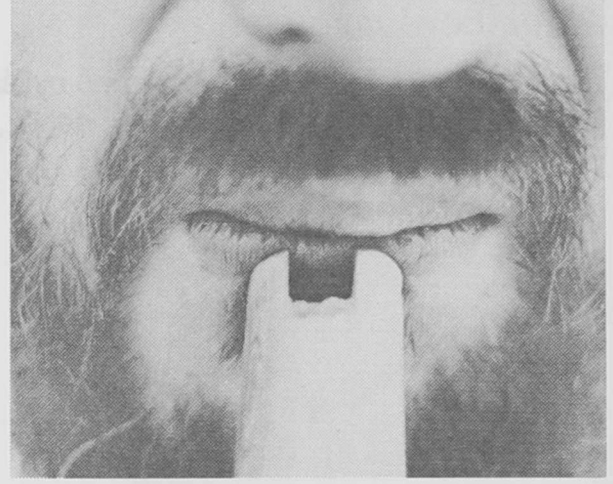
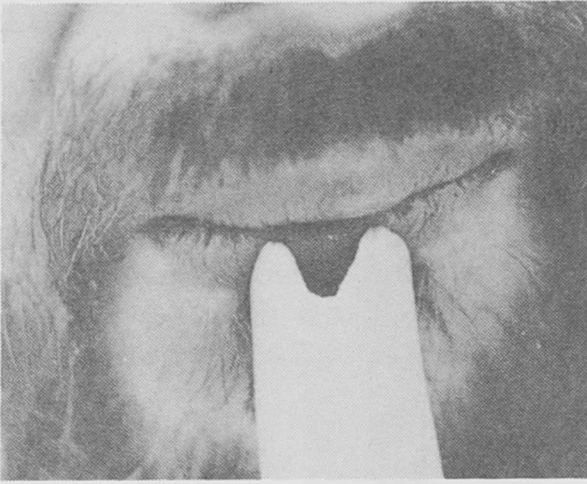
Megszólaltatása a pásztorfurulyánál leírtak szerint történik. Hangsora megegyezik a furulyafélék (pásztor-, blockflötte) hangsorával: *dó-ré-mi-fá-szó-lá-ti-dó'*.

Perembevágásos furulya

Általában 6+1 és 7+1 hangképző nyílás található rajtuk. Hangsoruk a lopótökfurulyánál leírtakkal egyezik. Átfúvásuk nehéz, ezért másfél oktávnál többet (*dó-felső szó*) nem lehet kijátszani.

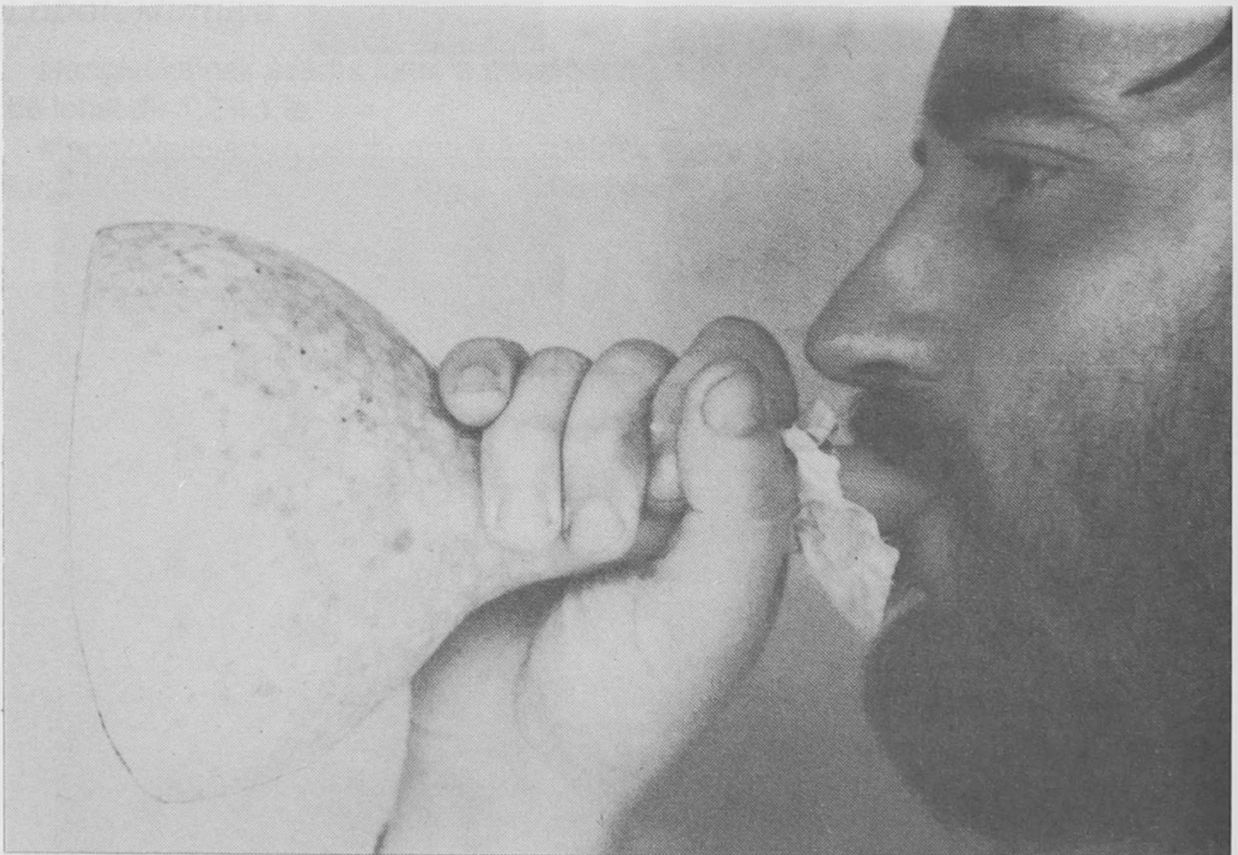

A perembvágásos furulyák megszólaltatása úgy történik, hogy nyitott végét a perembvágással felfelé alsó ajkunkhoz támasztjuk, s ajkaink között keskeny résen, a levegőt a perembvágás élének irányítva, arra ráfújunk.

Nádmirliton, lopótökmirliton

A mirlitonok olyan hangszerek, amelyeknek membránja hangszínező.

Nád- és végénfúvós lopótökmirlitonnál a cső végébe, oldalfúvós lopótökmirlitonnál pedig a hangszer oldalán kiképzett nyíláson dúdolunk bele. A dúdolástól a hártya a dúdolt dallammal rezeg: a „természetesnél” élesebben hangzó hang keletkezik.

Köcsögduda

A köcsögöt a bal hónunk alá vesszük. Jobb kezünkön az ujjainkat megnedvesítjük (vízzel). A köcsög vesszejét marékra fogjuk, s kezünket le-fel mozgatjuk rajta úgy, hogy erősebben csak a mutató- és a hüvelykujj érintse a nádat. Csak lefelé történő ujjmozgástól keletkezik hang. A begyantázott nádcső dörzsölődése következtében megrezeg a kifeszített hártya, s ez a köcsögben levő levegőt is megrezegtetve adja a jellegzetes brummogó hangot.

A dörzsölést lehet nedvesített vagy gyantás rongydarabbal is végezni.

A köcsögdudával dallamkíséretben általában a negyed egységeket jelezzük.

JEGYZET

A közölt cikk a Sajátkészítésű hangszerek alkalmazása az általános iskolai alsó tagozatos ének-zene oktatásban című, kiadásra váró tankönyv egyik fejezete. A könyvben a természetes és a nem természetes anyagokból készült hangszerek készítésének, alkalmazásának közérthető leírása is megtalálható, mely lehetőséget ad a tanítónak, hogy ő maga készíthesse el tanulóinak ezen olcsó hangszereket, illetve a későbbiek folyamán meg is taníthassa nekik azok készítését. Fotó: Fekete Imre